

льної юрисдикції першої та апеляційної інстанції при здійсненні судочинства Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

Другою причиною є набуття позитивного досвіду звернень до Європейського суду з прав людини українських юристів, збільшення їх практичних навичок.

Найбільш важливою причиною набуття популярності Європейського суду з прав людини серед громадян є правова обізнаність громадян про можливість цього судового органу.

1. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 №3477-15. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30, стор. 1114.

2. Чугуєвська М. Виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини: проблемні аспекти. *Віче*. друк. наук. фахове вид. 2013. Вип. 2. URL: doi:http://veche.kiev.ua/journal/3895/.

3. Щорічний звіт про результати діяльності Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини у 2011 році. URL: <https://minjust.gov.ua/files/general/2007/04/19/200704190000005827.pdf>

4. Щорічний звіт про результати діяльності Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини у 2016 році. URL: <https://minjust.gov.ua/files/general/2017/10/25/20171025143300-81.pdf>

Наливайко Лариса Романівна,
проректор, Віце-президент
Всеукраїнської громадської організації
«Асоціація українських правників»,
доктор юридичних наук, професор,
академік Академії наук вищої освіти України,
заслужений юрист України

Орешкова Аліна Федорівна,
викладач кафедри загальноправових дисциплін
та адміністрування юридичного факультету,
член Дніпропетровської обласної організації
«Асоціація українських правників»

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ НА ПРАЦЮ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

У 2014 р. Україна вперше зіткнулася із ситуацією масового внутрішнього переміщення, зумовленого подіями у Криму та на Сході України. Розміщення внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) відбувається нерівномірно, зокрема основне навантаження припадає на області, наближені до зони

конфлікту та м. Київ. У контексті цього успішна інтеграція та адаптація ВПО залишається актуальним питанням у довгостроковій перспективі.

В Україні переміщення осіб із зони окупації відбувалося стихійно, вимушено, і тому за своєю сутністю більше відповідає поняттю «біженство», однак за принципами Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (далі – УВКБ ООН) відмінність ВПО від біженця полягає у відсутності факту перетину державного кордону з метою залишення зони збройного конфлікту. Слід звернути увагу на те, що механізми, створені для біженців, не враховували тих осіб, які вимушені були переміщатися усередині своєї країни. Ці особи, які внаслідок різних причин не могли або не побажали покинути свою країну, не підпадали під міжнародно-правовий захист. Виходу на міжнародний рівень цієї проблеми також заважало традиційне уявлення про державний суверенітет. Уряди країн залишали за собою виключне право вирішувати питання, пов'язані з положенням своїх громадян [1, с. 258]. Зважаючи на це тривалий час не існувало легального визначення терміна «внутрішньо переміщена особа».

Окремі проблеми захисту прав внутрішньо переміщених осіб досліджували у своїх роботах такі вчені: І. Войналович, Я. Грабова, О. Котляр, М. Кримова, О. Малиновська, Т. Семигіна, Л. Щетініна та ін. Не зменшуючи наукового внеску попередників, необхідно звернути увагу на те, що у зв'язку з переміщенням з територій, де проходять бойові дії, більшість представників ВПО втратили джерела існування та роботу, що потребує негайного реагування та врегулювання питання адаптації їх на ринку праці.

Згідно із листом Міністерства соціальної політики, що розміщений на сайті «Доступ до правди», станом на 16.03.2017 в Україні зареєстровано 1 607 664 внутрішньо переміщені особи, із яких осіб працездатного віку – 461 429 [2]. Станом на січень 2017 р., згідно із відповіддю Державної служби зайнятості, яка розміщена на сайті «Доступ до правди», із зареєстрованих 4299 безробітних внутрішньо переміщених осіб працевлаштовано за допомогою центрів зайнятості по Україні в цілому всього 470 осіб [3].

Конституція України визначає, що кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується (ч. 1 ст. 43). Оскільки держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб (ч. 2 ст. 43), то права працездатних внутрішньо переміщених осіб, в силу гарантованого ст. 46 права на соціальний захист, мають бути ефективно захищені державою, у тому числі від дискримінації за ознакою місця проживання [4]. Доцільність надання ВПО додаткових гарантій захисту трудових прав обґрунтовується тим, що їх переїзд не є трудовою міграцією в розумінні п. 23 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про зайнятість населення» [5]. Даний висновок можна зробити на підставі аналізу ст. 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [6]. Так, пошук чи виконання роботи не є підставою переїзду, а тому хоча і містячи трудову міг-

рацію як складову за своєю суттю не можуть прирівнюватися до неї. У ст. 14 Закону України «Про зайнятість населення» [5], яка визначає перелік категорії громадян, які мають право на додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню, не міститься згадки про ВПО. На нашу думку, це є негативним досвідом, який фактично унеможливило адаптацію (пристосування) цих громадян до нових умов життєдіяльності. Проте роботи за цим напрямком розпочалися, наприклад Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб» визначено, що роботодавцю компенсуються витрати на оплату праці (але не вище середнього рівня заробітної плати, що склався у відповідному регіоні за минулий місяць) за працевлаштування зареєстрованих безробітних з числа внутрішньо переміщених осіб на умовах строкових трудових договорів тривалістю не більше шести календарних місяців, за умови збереження гарантій зайнятості такої особи протягом періоду, що перевищує тривалість виплати у два рази [7].

Проте порядок компенсації витрат на оплату праці був затверджений лише через півроку постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення заходів сприяння зайнятості, повернення коштів, спрямованих на фінансування таких заходів, у разі порушення гарантій зайнятості для внутрішньо переміщених осіб» від 08.09.2015 № 696 [8], який не можна назвати досконалим. Так, Законом не визначено надання компенсації за працевлаштування зареєстрованих безробітних з числа внутрішньо переміщених осіб на умовах безстрокових трудових договорів; тривалість компенсації витрат роботодавця, який працевлаштовує внутрішньо переміщених осіб понад шість місяців, але не більше дванадцяти календарних місяців, визначається рішенням регіональних координаційних комітетів сприяння зайнятості за погодженням з відповідними територіальними органами Міністерства соціальної політики України; у разі звільнення працівника зазначеної категорії до закінчення строку збереження гарантій зайнятості, згідно з п. 1 ст. 36 та п. 1 ст. 40 Кодексу законів про працю України роботодавець повертає суму одержаної компенсації в повному обсязі. Окрім цього, роботодавцю не виплачується компенсація у разі, коли останній має заборгованість із сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та/або страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

Вищезазначене сприяє поширенню неформальної зайнятості ВПО, що, у свою чергу, погіршує соціально-трудові права та гарантії цієї категорії населення. Відсутність офіційних даних про рівень оплати праці, тривалість робочого часу та умови праці ВПО не дає можливості реально оцінити їх соціально-економічне становище, проте через огляди спільні оцінки УВКБ ООН, публікації у пресі, дослідження громадських організацій переселенців, можна зробити висновки, що непоодинокими є випадки: відмови у працевлаштуванні через ризики втрати переселенцем тимчасового житла, повернення на постійне місце проживання, «ненадійності» працівника; пропонування роботи, яка не відповідає освіті та кваліфікації переселенця; зниження рівня оплати

праці для переселенця порівняно з аналогічним робочим місцем для вже працюючих працівників, намагання роботодавців зекономити на людях, поставлених у безвихідну життєву ситуацію [9].

У контексті забезпечення належного доступу ВПО до ринку праці та коштів соціального страхування видано низку нормативно-правових актів, серед яких: постанови Кабінету Міністрів України «Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам» від 05.11.2014 № 637 [10], «Про роботу за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій, які переміщуються з районів проведення антитерористичної операції» від 04.03.2015 № 81 [11], «Про затвердження Основних напрямів розв'язання проблем зайнятості внутрішньо переміщених осіб на 2015–2016 роки» від 08.07.2015 № 505 [12], «Про затвердження Комплексної державної програми щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року» від 16.12.2015 № 1094 [13]; постанова Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності «Про затвердження Порядку надання матеріального забезпечення за рахунок коштів Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності особам, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції» від 26.12.2014 № 37 [14] тощо.

Отже, одним із основних викликів, пов'язаних з вимушеним переміщенням громадян, виявляється зростання проблем у сфері працевлаштування. Так, внутрішньо переміщені особи все ще залишаються уразливою категорією на ринку праці і державою в особі органів державної влади не використано всіх можливостей залучення висококваліфікованого трудового потенціалу та рівномірного розміщення додаткових людських ресурсів.

1. Козинець І., Л. Шестак. Міжнародні стандарти захисту та допомоги внутрішньо переміщеним особам. *Молодий вчений*. 2014. № 12 (15). С. 258–261.

2. Лист Міністерства соціальної політики. 2017. URL: https://dostup.pravda.com.ua/request/vpo_2#incoming-34834.

3. Лист Державної служби зайнятості. 2017. URL: https://dostup.pravda.com.ua/request/pratsievlashtuvannia_vpo#outgoing-21871.

4. Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і доп.) *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

5. Про зайнятість населення: Закон України № 5067-VI від 5 липня 2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 24. Ст. 243.

6. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України № 1706-VII від 20 жовтня 2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 1. Ст. 1.

7. Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб: Закон України № 245-VIII від 5 березня 2015 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>.

8. Про затвердження Порядку здійснення заходів сприяння зайнятості, повернення коштів, спрямованих на фінансування таких заходів, у разі порушення гарантій зайнятості для внутрішньо переміщених осіб: постанова Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2015 р. *Офіційний вісник України*. 2015. № 74. Ст. 2443.

9. Год без дома. С какими проблемами сталкиваются переселенцы из Крыма и Во-

стока. *Украинская правда*. URL: <http://www.prawda.com.ua/rus/articles/2015/04/27/7066026/>.

10. Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам: постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2014 р. *Офіційний вісник України*. 2014. № 95. Ст. 2736.

11. Про роботу за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій, які переміщуються з районів проведення антитерористичної операції: постанова Кабінету Міністрів України від 4 березня 2015 р. *Офіційний вісник України*. 2015. № 44. Ст. 554.

12. Про затвердження Основних напрямів розв'язання проблем зайнятості внутрішньо переміщених осіб на 2015–2016 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 8 липня 2015 р. *Офіційний вісник України*. 2015. № 60. Ст. 1957.

13. Про затвердження Комплексної державної програми щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року: постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. *Офіційний вісник України*. 2016. № 2. Ст. 76.

14. Про затвердження Порядку надання матеріального забезпечення за рахунок коштів Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності особам, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції: постанова Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності від 26 грудня 2014 р. *Офіційний вісник України*. 2015. № 8. Ст. 207.

Кузнецова Людмила Валеріївна,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Східноєвропейського університету
економіки і менеджменту,
кандидат юридичних наук

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ГРОМАДЯН

Сучасний екологічний стан є реальною загрозою для життя людей, екологічний нігілізм, що панує понад століття, викликав необхідність підвищення екологічної культури населення, яка, у свою чергу, пов'язана з екологічним вихованням.

На думку багатьох вчених, екологічна культура полягає у засвоєнні екологічних та моральних норм, принципів, категорій на рівні власних переконань, дотримання їх як звичайних форм особистої поведінки.

Пригадуючи історію, сміливо можна говорити, що українська екологічна культура має низку суттєвих відмінностей від інших видів культур. В першу чергу це стосується українських звичаїв та традицій, пов'язаних з навколишнім природним середовищем.

Як відомо, найдавнішим джерелом права є звичаєве право, норми якого з часом були санкціоновані державою і перетворилися на правові, а ті, що не отримали нормативного закріплення, продовжували залишатися звичаєвими. Такі звичаєві норми не зменшували їхнього регулятивного впливу в царині